

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Юридичний інститут

Збірник наукових статей

**Актуальні проблеми
вдосконалення чинного
законодавства України**

Випуск XXVII

м. Івано-Франківськ, 2011

РОДОВИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ НАСИЛЬСТВА

УДК 343.235.2

Актуальність. Злочину, що вчиняється із застосуванням насильства повинен кореспондувати відповідний склад злочину, визначений у нормах Особливої частини КК України.

У теорії кримінального права існують чисельні класифікації складів злочину за різноманітними критеріями. В контексті даного дослідження слід використати наступний критерій: за ступенем узагальнення склади злочину поділяються на загальний склад злочину, родовий та безпосередній склад злочину.

Ступінь розробки. В російській кримінально-правовій науці окремі автори (В.М. Кудрявцев, А.В. Наумов, Ю.А. Красіков, А.М. Ігнатов та ін.) в даній структурі виділяють і видовий склад злочину [1; 2]. Такої ж позиції притримуються і деякі автори радянського періоду (М.Д. Шаргородський, Г.А. Крігер та ін.) [3; 4].

Крім того, загальноприйнята теорія кримінального права при класифікації об'єктів злочину притримується такого ж поділу: на загальний, родовий та безпосередній. Тому на підставі цього не тільки можуть, а й повинні бути виділені родові склади злочинів. Слід також звернути увагу і на законодавче закріплення одного із багатьох родових складів злочину: ст. 401 КК України окреслює саме родові ознаки військового злочину.

Постановка проблеми. Варто зазначити, що в науці кримінального права не являється новим підхід до вивчення специфіки тих чи інших видів злочинів шляхом аналізу ознак складів злочинів. Наприклад, Н. А. Лопашенко використовувала даний спосіб при дослідженні злочинів у сфері економічної діяльності [5]. Загальне розуміння цих злочинів вона вивела шляхом аналізу ознак елементів складів злочинів, які входять у відповідну главу КК Російської Федерації. Також виділяють родовий склад злочину, правда дещо в іншому розумінні – в контексті структури Особливої частини КК – і українські науковці [6, с.276].

На підставі цього, варто погодитись із вказаною класифікацією і окреслити родовий склад злочину, що вчиняється із застосуванням насильства. Таким чином **метою** даної статті є визначення рис родового складу злочину, що вчиняється із застосуванням насильства.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із загального поняття складу злочину, під родовим складом злочину слід розуміти сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують певну групу подібних (однорідних) діянь як злочин; діянь які посягають на однорідні суспільні відносини. Критерієм однорідності в даному випадку буде слугувати діяння, що вчиняється або супроводжується спричиненням фізичної (психічної) шкоди

іншій людині чи створенням загрози спричинення такої шкоди всупереч або за відсутності її волі.

З означених підстав, серед інших родових складів злочину можемо виділити родовий склад насильницького злочину. Такий склад містить відповідні ознаки насильницького злочину, які відображають специфічні риси такого роду діянь. При цьому мова йде про найбільш загальні характерні властивості об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони, які притаманні для всіх насильницьких діянь. Родовий склад насильницького злочину буде являтися загальним для всіх безпосередніх складів, які містяться в нормах Особливої частини КК України.

У сучасній кримінально-правовій науці існує тривала дискусія стосовно того, що визнається об'єктом посягання. Існують декілька підходів до визначення об'єкту злочину. Одна група авторів до об'єктів злочину відносить найбільш важливі суспільні відносини, на які посягає злочин, і які внаслідок його суспільної небезпечності взяті під кримінально-правову охорону. Інші автори до об'єкту злочинного посягання, крім суспільних відносин, включають і блага (інтереси), яким внаслідок вчинення злочинного посягання спричиняється або може бути спричинена шкода. М.І.Коржанський об'єктом злочину визначає суб'єктивні права особи, цінності, як умову здорового існування суспільства, а також захищені кримінально-правовими нормами життєві інтереси, правові блага і інші подібні явища [7, с. 11].

Варто погодитись із тим, що об'єктом злочинного посягання виступають найбільш важливі суспільні відносини, а також блага та інтереси, взяті під кримінально-правову охорону. Тому родовим об'єктом насильницького злочину, в першу чергу, будуть виступати всі суспільні відносини, пов'язані з захистом фізичних благ людини як біологічної істоти. Серед них варто виділити життя, здоров'я, фізичну волю та статеву недоторканість. Однак родовий об'єкт насильницьких злочинів не може бути обмежений тільки захистом фізичних благ людини. До нього слід віднести також сукупність суспільних відносин, пов'язаних із кримінально-правовою охороною окремих благ чи інтересів, що визначаються існуванням людини в соціумі і торкаються її психологічних якостей (нормальний стан психіки, свобода вибору власної поведінки, статева свобода). Кожне із названих благ буде виступати безпосереднім об'єктом відповідного безпосереднього складу насильницького злочину.

З об'єктивної сторони обов'язковими рисами родового складу злочинів, що виняються із застосуванням насильства є:

1) діяння у формі дії або бездіяльності. В даній категорії складів злочину діяння здебільшого проявляється у активній поведінці особи, спрямованій на спричинення шкоди життю, здоров'ю, тілесній недоторканості, свободі у всіх її проявах, честі і гідності особи. Дуже рідко діяння може проявлятися у формі бездіяльності (мова йде, як правило, про випадки, коли на особу законодавчо покладено обов'язок піклуватися про потерпілу особу, а вона ухиляється від

цього, внаслідок чого заподіюється шкода вищезазначеним благам);

2) наслідки у формі фізичної шкоди тілу людини, або ушкодження психічного здоров'я людини;

3) причинний зв'язок між діяннями та наслідками;

4) спосіб вчинення злочину (у випадках якщо насильство є конструктивною ознакою складу злочину саме у якості способу як елементу об'єктивної сторони складу злочину). Мова йде про застосування фізичної сили чи відповідних технічних засобів (фізичне насильство) або інформаційний вплив на психіку людини з метою підкорити собі її волю, примусити зробити те, що не охоплюється її волею, в той час, коли діяння спрямоване на інші об'єкти кримінально-правової охорони.

Стосовно класифікації насильства, слід зауважити наступне. Традиційним є поділ насильства на фізичне і психічне, такої точки зору притримуються фактично всі вчені, які досліджували цю проблему (Л. Д. Гаухман, М. І. Панов, М. І. Коржанський, Л.В.Сердюк, Ю.В.Радостева, та ін.) Деякі автори ведуть мову про енергетичний вплив (фізичне насильство) та інформаційний вплив (психічне насильство) – детальний аналіз цих точок зору провів Р. Д. Шарапов [8]. Однак від застосування різноманітної термінології суть справи не міняється.

Якщо аналізувати насильство з точки зору нанесеної шкоди, то абсолютно чистого фізичного насильства не існує. Дійсно, доволі важко собі уявити нанесення особі фізичної шкоди без того, щоб не торкнутися її психічної сфери. В такому аспекті можна говорити про психічне і про фізично-психічне насильство.

Однак, якщо розглядати насильство саме як діяння, що вчиняється або супроводжується його застосуванням (а відповідно мова йде і про виділення групи злочинів, що вчиняються із застосуванням насильства), то традиційна класифікація цілком відповідає потребам кримінально-правової політики. Тому слід виходити з того, що видами насильством є застосування фізичного або психічного впливу на потерпілого.

Суб'єктом у даному родовому складі злочину виступає фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

З суб'єктивної сторони дана група злочинів може вчинятися виключно з умисною формою вини. Умисел може бути як прямий, так і непрямий, це залежить від формулювання наслідків у диспозиції статті Особливої частини КК.

Слід відмітити, що в злочині, який вчиняється із застосуванням насильства, як правило наявною є і така ознака складу злочину як мета. Адже, якщо розглянути механізм утворення злочинної поведінки в насильницькому злочині, то цілком зрозуміло, що злочинець має на меті нанести шкоду одному із охоронюваних даними складами злочину благ (життя, здоров'я, тілесна недоторканість, свобода, честь, гідність). Не завжди ця мета є єдиною і основною; дуже часто (особливо це проявляється в багатоб'єктних складах

злочину) ця мета спричинення шкоди є т.зв. «проміжною», оскільки насильство є тільки способом досягнення іншої, головної для злочинця, мети.

Таким чином, насильство (в розумінні родового складу злочинів) – це умисне діяння (дія або бездіяльність), скоєне суб'єктом злочину, що спричинює шкоду або створює загрозу спричинення шкоди життю, здоров'ю, волі, честі, гідності або свободі особи, вчинене шляхом фізичного або психічного впливу на неї.

1. *Российское уголовное право. Общая часть* : Учебник / под ред. В.Н.Кудрявцева, А.В.Наумова. - М. : СПАРК, 1997. - 454 с.
2. *Уголовное право России. Общая часть. Учебник для вузов. В 2-х т.* / под ред. А.Н.Игнатова, Ю.А.Красикова. - М. : НОРМА-ИНФРА, 1998. - 639 с.
3. *Уголовное право. Часть общая / под ред. Н.А.Беляева, М.Д.Шаргородского.* - М. : Юрид.лит, 1969. - 440 с.
4. *Советское уголовное право. Общая часть / под ред. Г.А.Кригера, Б.А.Куринова, Ю.М.Ткачевского.* - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. - 517 с.
5. *Лопашенко Н.А. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания: Дисс. ... д-ра. юрид. наук. - Саратов, 1997.*
6. *Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / за ред. А.С.Беніцького, В.С.Гуславського, О.О.Дудорова, Б.Г.Розовського.* - К.: Істина, 2011. - 1112 с.
7. *Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И.Коржанский.* - М. : Академия МВД СССР, 1980.
8. *Шарапов Р.Д. Насилие в уголовном праве. Дисс. ... д-ра. юрид. наук. - Екатеринбург, 2006. - 298 с.*

Козич І.В. Родовий склад злочину, що вчиняється із застосуванням насильства

У статті розглядаються теоретичні проблеми родового складу злочину, що вчиняється із застосуванням насильства

Ключові слова: склад злочину, родовий склад злочину, насильство

Козич І.В. Родовой состав преступления, которое совершается с использованием насилия

В статье рассматриваются теоретические вопросы родового состава преступления, которое совершается с использованием насилия

Ключевые слова: состав преступления, родовой состав преступления, насилие

Kozych I.V. Generic crime that is committed with violence

The article deals with theoretical problems of the tribal elements of the crime committed by using violence

Keywords: crime, violence